

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2015.24.48>

Eligiusz MAŁOLEPSZY
Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA

Rola i znaczenie turystyki w wychowaniu i kształceniu dzieci i młodzieży w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (po 1975 r.). Zarys problematyki

Słowa kluczowe: Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe, wychowanie i kształcenie, turystyka.

Celem pracy jest przedstawienie roli i znaczenia turystyki w wychowaniu i kształceniu dzieci i młodzieży w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (LZS) po 1975 r. Początki Zrzeszenia LZS przypadają na okres po zakończeniu II wojny światowej. Pierwsze ogniwa LZS zostały powołane w 1946 r. Zrzeszenie LZS było organizacją działającą na polu wychowania fizycznego, sportu, turystyki i rekreacji ruchowej głównie w środowisku wiejskim i małomiasteczkowym. W zakresie stanu badań występują prace, które mają głównie charakter przyczynków w odniesieniu do podjętej problematyki¹.

Zrzeszenie LZS w latach 1979–1983 zorganizowało 29 imprez centralnych i ogólnopolskich. Część tradycyjnych imprez w niektórych latach się nie odbyła, np. po przeprowadzeniu dwóch finałów imprezy turystycznej „Pokochajmy mo-

¹ M.in. D. Bakota, E. Małolepszy, A. Płomiński, *Sport and tourism in the activities of the Association of Rural Sports Teams in Poland in the years 1975–1989*, [w:] *Estetika tela, telesnosti a sportoveho pohybu*, eds. J. Oborny, F. Seman, Bratislava 2013, s. 23–31; E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Stan badań nad dziejami kultury fizycznej i turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1975–2010*, [w:] *Wybrane zagadnienia kultury fizycznej – aktualny stan badań*, red. J. Kwieciński, M. Tomczak, Konin 2012, s. 229–237; E. Małolepszy, *Rola i znaczenie turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989–2010*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 2, red. T. Drozdek-Małolepsza, J. Rodziewicz-Gruhn, Częstochowa 2011, s. 69–84.

torower” w Lubrańcu (1979) i w Sulejowie (1980), kolejne imprezy nie były organizowane na szczeblu centralnym z powodów finansowych. W latach 1981–1982 nie odbył się Zlot Turystyczny na Lubelszczyźnie z powodu trudności organizacyjnych, natomiast Chłopski Rajd Narciarski w Rajczy w 1982 r. nie odbył się z powodu wprowadzenia w Polsce stanu wojennego². Wśród rajdów turystycznych o charakterze ogólnopolskim, znajdowały się imprezy o charakterze patriotycznym, m.in. „Szlakiem zdobywców Wału Pomorskiego”, „Szlakiem walk partyzanckiej chwały”, „Szlakiem oręża polskiego” oraz Ogólnopolski Zlot na Westerplatte.

W kolejnych latach (1984–1987) zwiększyła się liczba imprez turystycznych o charakterze centralnym i ogólnopolskim. Jak czytamy w Sprawozdaniu na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1984–1987: „w 1984 r. w 11 imprezach wzięło udział 4 150 osób: w 1985 r. w 13 – 4 850, w 1986 r. w 14 – 5 040 osób i w 1987 r. w 13 – 5 150”³. Rada Główna Zrzeszenia LZS otrzymała z resortu kultury fizycznej i turystyki (GKT, GKKFiT) dofinansowanie ogólnopolskich imprez turystycznych na sumę 6 622 000 zł, m.in. w 1984 r. – 900 000 zł, w 1985 r. – 1 610 000 zł, w 1986 r. – 2 134 000 zł, w 1987 r. – 1 978 000 zł⁴. Największą popularnością cieszyły się następujące imprezy turystyczne: Ogólnopolski Chłopski Rajd Narciarski w Rajczy, Ogólnopolski Zlot Turystów Wiejskich „Szlakiem walk o wyzwolenie narodowe i społeczne” na Lubelszczyźnie, Ogólnopolski Zlot na Westerplatte, Ogólnopolski Rajd Kolarско-Pieszy „Bitewnym szlakiem partyzanckiej chwały”, Ogólnopolski Zlot Organizatorów i Instruktorów Turystyki Wiejskiej⁵.

W latach 1991–1995 liczba imprez turystycznych o charakterze centralnym i ogólnopolskim wahała się w granicach od 7 do 14. W 1991 r. zorganizowano 7 imprez turystycznych, w których uczestniczyło 1 650 osób; w 1992 r. – odbyło się 7 imprez turystycznych, w których uczestniczyło 1 290 osób; w 1993 r. – 8 imprez i 1 860 uczestników; w 1994 r. – 12 imprez i 3 100 uczestników; w 1995 r. – 14 imprez i 4 930 uczestników⁶. Wśród uczestników imprez turystycznych dużą grupę stanowiła młodzież ze szkół podstawowych i średnich. Były to imprezy upowszechniające głównie turystykę kwalifikowaną z szerokim programem o charakterze kulturalnym, krajoznawczym i patriotycznym. Wśród imprez turystycznych o charakterze ogólnopolskim i centralnym, po raz ostatni odbył się w 1989 r. XXVI finał Ogólnopolskiej Imprezy Turystycznej „Złoty Kask” oraz

² Składnica Akt Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (SAKZLZS), Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1979–1983, Warszawa maj 1984, s. 57.

³ SAKZLZS, Sprawozdanie na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1984–1987, Warszawa maj 1988, s. 57.

⁴ Tamże, s. 55.

⁵ Tamże.

⁶ SAKZLZS, Sprawozdanie na XIII Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1991–1995. Warszawa 1996, s. 65–66.

w 1991 r. odbył się po raz ostatni XVIII finał Ogólnopolskiej Imprezy Turystycznej „Rowerem Wszędzie”⁷.

W ostatnim okresie istnienia 49 Wojewódzkich Zrzeszeń (WZ) LZS (1996–1998) liczba imprez turystycznych o charakterze centralnym i ogólnopolskim, jak również uczestników imprez – uległy zwiększeniu; m.in. w 1996 r. odbyło się 14 imprez turystycznych, w których wzięło udział 3320 osób; w 1997 r. zorganizowano 18 imprez, w których uczestniczyło 4000 osób; w 1998 r. przeprowadzono 18 imprez, w których brało udział 4645 osób⁸. Część imprez turystyczno-rekreacyjnych służyła „krzewieniu kultury chrześcijańskiej”, m.in.: Złoty „Szlakami kultury, szlakami cystersów” w Pińczowie; Jurajskie Złoty „W kręgu Jasnej Góry”; Złot Organizatorów i Instruktorów Turystyki poświęcony sławnym sanktuariom maryjnym (Chłapowo 1998); Złot na 1000-lecie Chrześcijaństwa w Polsce (Sztutowo 1998)⁹.

W latach 1999–2014 w Krajowym Zrzeszeniu (KZ) LZS działalność prowadziło od około 900 do 1100 sekcji turystycznych, w skład których wchodziło od około 13 000 do 19 000 członków. Z inicjatywy KZ LZS rokrocznie organizowano od 9 do 21 imprez turystycznych o charakterze ogólnopolskim, w których uczestniczyło około od 1300 do 4500 osób, oraz od około 5600 do 8500 imprez turystycznych (ogółem), w których uczestniczyło rokrocznie od 195 000 do 365 000 osób¹⁰.

Zrzeszenie LZS cyklicznie organizowało szkolenie organizatorów turystyki wiejskiej. W dniach 14–20 października 1990 r. szkolenie odbyło się w Kazimierzu nad Wisłą. Wzięło w nim udział 50 osób, m.in. 6 osób z woj. białkopodlaskiego (ZSR Leśna Podlaska) i 4 osoby z woj. chełmskiego (ZSR Kolorówka)¹¹. Poza zajęciami dydaktycznymi uczestnicy szkolenia odbyli wycieczki do Nałęczowa i Puław.

Podczas X Jubileuszowych Igrzyska LZS Młodzieży Szkół Rolniczych i CZSR, które odbyły się w Łodzi w dniach 30 czerwca–4 lipca 1983 r., przeprowadzono – oprócz sportowych – imprezy towarzyszące o charakterze patrio-

⁷ Tamże, s. 67.

⁸ SAKZLZS, Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 2000, s. 67–68.

⁹ Tamże, s. 68.

¹⁰ Tamże, s. 67–68; Rada Główna Zrzeszenia LZS, Sprawozdanie z działalności za lata 2000–2003, Warszawa 14–15 maja 2004, s. 46, 55; Rada Główna Krajowego Zrzeszenia LZS, Sprawozdanie z działalności za lata 2004–2007, Warszawa 17.05.2008, s. 62, 78–80; Rada Główna Krajowego Zrzeszenia LZS, Sprawozdanie z działalności za lata 2008–2011, Warszawa 26.05.2012, s. 74–76, 92–93; Sprawozdanie z turystyki za 2012 r. na Plenum Zrzeszenia LZS XII 2012 r.; Sprawozdanie z turystyki za 2013 r. na Plenum Zrzeszenia LZS XII 2013 r.; Sprawozdanie z turystyki za 2014 r. na Plenum Zrzeszenia LZS XII 2014 r.; Sprawozdanie z działalności Krajowego Zrzeszenia LZS w zakresie turystyki z lat 2008–2014, b. pag.

¹¹ Składnica Akt Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS w Lublinie (SAWZLZSL), Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część IV, b. pag.

tyczno-wychowawczym oraz turystycznym. W trakcie trwania X Igrzysk odbył się I Zlot Turystyczny Młodzieży Szkół Rolniczych i Spółdzielczych. Zlot zgromadził 282 turystów z 47 województw¹². W klasyfikacji drużynowej zlotu turystycznego zwyciężyła drużyna Koszalina, na II miejscu uplasował się Lublin, natomiast na III – Katowice¹³. W ramach eliminacji do igrzysk organizowano Wojewódzkie Zloty Młodzieży Szkół Rolniczych (WZMSR). WZMSR w Lubelskiem odbył się w dniach 24–25 maja 1985 r. w Żyrzynie. Województwo lubelskie reprezentowali uczniowie Zasadniczej Szkoły Ogrodniczej (ZSO) z Żyrzyna.

III Centralny Zlot Szkoleniowo-Turystyczny Szkół Rolniczych, Leśnych i Spółdzielczych pod hasłem „Las naszym bogactwem” odbył się w Supraślu (woj. białostockie) w dniach 27 czerwca–1 lipca 1985 r.¹⁴ W klasyfikacji drużynowej zwyciężyło WZ LZS we Włocławku, II miejsce zajęło WZ LZS Koszalin, a III – WZ LZS Lublin.

IV Ogólnopolski Zlot Szkoleniowo-Turystyczny Szkół Rolniczych, Spółdzielczych i Leśnych odbył się w dniach 12–15 czerwca 1986 r. w Aleksandrowie Kujawskim (woj. włocławskie)¹⁵. W ramach zlotu odbyły się następujące konkurencje: turniej strzelecki – zwyciężył w turnieju Bogusław Jaremkowski (Gdańsk), konkurs wiedzy o województwie włocławskim – I miejsce w tej konkurencji zajęła Sylwia Paluch (Koszalin), konkurs wiedzy o czterdziestolecu LZS – wygrała konkurs Beata Wisiecka (Gorzów Wlkp.), konkurs „Szlakiem Wiedzy i Przygód” – najlepszą w konkursie okazała się Iwona Dankwardt (Chełm), konkurs ze znajomości przepisów ruchu drogowego – zwyciężył w konkursie Paweł Czekalski (Włocławek). W rywalizacji drużynowej zwyciężył zespół z Gdańska, wyprzedzając Włocławek i Koszalin. Rolę organizatorów i sędziów sprawowali nauczyciele szkół rolniczych, leśnych i spółdzielczych. Do wyróżniających się osób w tym gronie należy zaliczyć Tadeusza Kozickiego, nauczyciela wychowania fizycznego z Zespołu Szkół Ogrodniczych z Aleksandrowa Kujawskiego.

Kolejny Ogólnopolski Zlot Młodzieży Szkół Rolniczych, Leśnych i Spółdzielczych pod hasłem „Znam przepisy przeciwpożarowe” odbył się w Wieliczce w dniach 25–29 czerwca 1987 r.¹⁶ Warto zwrócić uwagę, iż odbywające się imprezy wojewódzkie objęły swym zasięgiem większość szkół rolniczych, m.in. WZMSR w Lubelskiem odbył się w 6 czerwca 1987 r. w Żyrzynie, z udziałem 120 uczniów ze szkół w Bełżycach, Kijanach, Klementowicach, Pszczulej Woli, Sobieszynie i Żyrzynie. Impreza zaingerowała obchody „Święta Ludowego”.

¹² SAKZLZS, Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1979–1983, Warszawa maj 1984, s. 47.

¹³ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część I–III, b. pag.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

Organizatorami zlotu była Wojewódzka Komisja Turystyki Wiejskiej (WKTW) przy WZ LZS w Lublinie, Związek Wojewódzki Ochotniczych Straży Pożarnych w Lublinie, Związek Młodzieży Wiejskiej w Lublinie oraz Rada Gminna LZS w Żyrzynie. W klasyfikacji szkół zwyciężyła ZSO Żyrzyn. Najlepszymi w poszczególnych konkurencjach zostali: w konkursie znajomości przepisów przeciwpożarowych – Sławomir Zyga (Zespół Szkół Rolniczych i Techniki Rolniczej – ZSRiTR w Bełżycach); w konkursie wiedzy o województwie lubelskim – Ewa Wrótniak (ZSO Żyrzyn); w konkursie „Szlakiem Wiedzy i Przygód” – Alicja Grzesiak (ZSO Żyrzyn); w konkursie wiedzy dotyczącej przepisów ruchu drogowego – Piotr Bawolski (ZSR Sobieszyn); w konkursie „oceny programu wycieczki Szlakiem Wiedzy i Przygód” – ZSO Żyrzyn; w konkursie „na najlepiej prowadzona kronikę” – ZSR Klementowice¹⁷. VI Centralny Zlot Młodzieży Szkół Rolniczych, Spółdzielczych i Leśnych z przesłaniem „Szlakami Kopernika” odbył się we Fromborku, w dniach 15–18 czerwca 1988 r.¹⁸ Kolejny, VII Ogólnopolski Zlot Turystyczny Młodzieży Szkół Rolniczych, Leśnych i Spółdzielczych odbył się w dniach 22–25 czerwca 1989 r. w Szczecinie¹⁹. Zlot został przeprowadzony pod hasłem „Technika Rolnicza”. W programie zlotu odbyły się konkursy (wiedzy o województwie szczecińskim, znajomości przepisów ruchu drogowego, ocena kronik turystycznych i programów obozów wędrownych szkół) oraz blok imprez sportowo-rekreacyjnych. W 1990 r. Ogólnopolski Zlot Młodzieży Szkół Rolniczych i Spółdzielczych odbył się w Sędziejowicach (woj. sieradzkie)²⁰.

Gospodarzem IX Centralnego Zlotu Szkoleniowo-Turystycznego Młodzieży Szkół Rolniczych, Leśnych i Spółdzielczych, przeprowadzonego w dniach 23–26 czerwca 1991 r. było Państwowe Technikum Pszczelarzkie (PTP) w Pszczelej Woli²¹. Hasłem przewodnim zlotu były „Tradycje Parlamentaryzmu Polskiego”. Komandorem zlotu, w którym wzięło udział 256 osób z 19 województw, był Wojciech Flis – dyrektor PTP w Pszczelej Woli. W zlocie do najlepszych należała młodzież szkół rolniczych z Lubelszczyzny; w rywalizacji indywidualnej toru przeszkód zwyciężyli Barbara Masełko i Jerzy Madej (PTP Pszczela Wola), II miejsce w bloku rekreacyjnym zajęli Sylwester Drabarek i Radosław Janik, natomiast w konkursie kronik turystycznych – III miejsce ZSR w Kijanach, w konkursie wiedzy nt. historii Zrzeszenia LZS zwyciężył Marian Pietrzycki, w konkursie wiedzy o pszczelarstwie na II miejscu uplasował się Andrzej Wierzchowiak.

W dniach 11–14 czerwca 1992 r. w Złotym Potoku odbył się X Centralny Zlot Szkoleniowo-Turystyczny Młodzieży Szkół Rolniczych, Spółdzielczych

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część IV, b. pag.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

i Leśnych pod hasłem „Od Parku Wiejskiego do Parku Narodowego”²². W ramach zlotu młodzież m.in. odbyła wycieczkę do Częstochowy na Jasną Górę, wycieczkę szlakiem warowni jurajskich. Przeprowadzono konkursy wiedzy o Jurze Krakowsko-Częstochowskiej, wiedzy o parkach narodowych oraz blok konkurencji rekreacyjnych. W ramach XVI Ogólnopolskich Igrzysk LZS Młodzieży Szkół Rolniczych w dniach 23–26 czerwca 1995 r. w Suwałkach odbył się Centralny Zlot Młodzieży Szkół Rolniczych²³. Miejscem zlotu był Stary Folwark nad jeziorem Wigry.

Z inicjatywy Rady Wojewódzkiej (RW) LZS w Białej Podlaskiej oraz Zarządu Głównego Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej (ZSMP) i Zarządu Krajowego ZMW organizowano Ogólnopolską Akcję Turystyczną „Szlakiem oręża polskiego”²⁴. Głównym celem imprezy było poznanie historii „walk jednostek polskich w II wojnie światowej”. Jedną z takich imprez odbyła się 27 września 1987 r. w Radzynie Podlaskim. Na konkurs nadesłało prace 20 sekcji turystycznych Zrzeszenia LZS, ZSMP i ZMW. Pierwsze miejsce przypadło Radzie Gminnej (RG) Zrzeszenia LZS w Radzynie Podlaskim, II miejsce zajął Klub Turystyki Pieszej „Chodak” Świeszyno (woj. koszalińskie), zaś III – Ludowy Klub Turystyczny (LKT) Wyczół Gościeradz (woj. bydgoskie)²⁵.

Młodzież Zrzeszenia LZS i członkowie ZMW uczestniczyli w 1988 r. w I Ogólnopolskim Rajdzie Pieszym pod nazwą „Szlakiem Martyrologii Wsi Polskiej – Michniów 88” (woj. kieleckie)²⁶. Imprezę turystyczną zorganizowano, czcąc pamięć 203 mieszkańców Michniowa, zamordowanych przez Niemców w lipcu 1943 r. W rajdzie uczestniczyły 22 drużyny z 10 województw. Uczestnicy przebyli trasę 22 km, realizując wyznaczone zadania, m.in. „ocenę trzech punktów w lesie na wydzielonym stanowisku”, „sporządzenie własnej trasy przemarszu oraz przeprowadzenie wywiadu dotyczącego czasów okupacji z osobą mieszkającą na trasie wycieczki”. Na program rajdu złożyły się także konkurs wiedzy o ziemi kieleckiej (zwyciężyła Elżbieta Domańska) oraz konkurs wiedzy o martyrologii wsi polskiej (I miejsce zajął Zbigniew Mroziński – Wyczół II).

Młodzież wchodząca w skład Zrzeszenia LZS, w tym również uczniowie szkół rolniczych, uczestniczyli w Ogólnopolskim Narciarskim Rajdzie Chłopskim w Rajczy. W dniach 18–21 lutego 1988 r. odbyła się jubileuszowa XX edycja rajdu. Uczestniczyli w nim m.in. uczniowie PTP w Pszczulej Woli, ZSR w Kluczkowicach, ZSR w Sędziejowicach. W klasyfikacji drużynowej zwyciężyli turyści wiejscy LZS Oświęcim, zaś w wojewódzkiej – Sieradz. Młodzież wiejska uczestniczyła w kolejnym (XXI) rajdzie w Rajczy – w dniach 16–19 lu-

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część I-III, b. pag.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

tego 1989 r., m.in. woj. lubelskie reprezentowały ponownie ekipy PTP w Pszczelnej Woli oraz ZSR w Kluczkowicach²⁷. W lutym 1993 r. w Rajczy odbył się jubileuszowy XXV Ogólnopolski Narciarski Rajd Chłopski, który był jednocześnie I Międzynarodowym Rajdem Polsko-Słowackim²⁸. W XXVI Ogólnopolskim Rajdzie Narciarskim w Rajczy, który odbył się w dniach 10–13 lutego 1994 r., uczestniczyło 17 reprezentacji wojewódzkich: Bielsko-Biała, Częstochowa, Elbląg, Kalisz, Katowice, Kielce, Kraków, Lublin, Łomża, Olsztyn, Ostrołęka, Siedlce, Sieradz, Tarnów, Warszawa, Włocławek i Wrocław²⁹.

W dniach 29 lutego–3 marca 1996 r. w Białym Dunajcu odbył się I Ogólnopolski Podhalański Rajd Chłopski LZS³⁰. Patronat nad zlotem objął Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki. W zlocie uczestniczyły 23 ekipy wojewódzkie. Drużynę województwa lubelskiego reprezentowało 50 turystów-narciarzy z gmin: Krzczonów, Ostrówek i Strzyżewice (Pszczela Wola).

Wieloletnią tradycję posiadał Ogólnopolski Zlot Turystów Wiejskich (OZTW) na Lubelszczyźnie. W 1990 r. odbyła się XXV edycja zlotu w Puławach, pod hasłem „W widłach Wisły i Wieprza”³¹. Ideą przewodnią zlotu była rocznica 70-lecia „Cudu nad Wisłą”. W zlocie uczestniczyło 300 osób z dziesięciu województw. Następnym XXVI OZTW na Lubelszczyźnie odbył się w Firleju, w dniach 23–26 maja 1991 r.³² Myślą przewodnią zlotu było hasło „Śladami 27 Wołyńskiej Dywizji AK”. W zlocie wzięło udział 300 osób z 9 województw. W ramach zlotu rywalizowano w następujących konkursach: konkurs wiedzy o Lubelszczyźnie i regionie lubartowskim; historii Armii Krajowej okręgu lubelskiego, wiedzy o ruchu drogowym i ochronie przeciwpożarowej. Zorganizowano konkurencje rekreacyjno-sportowe, m.in. zawody w piłce siatkowej (3-osobowej) i konkurs przeciągania liny. W rywalizacji zlotowej zwyciężyła drużyna ZSR Leśna Podlaska (woj. białkopodlaskie). Kolejny – XXVII OZTW na Lubelszczyźnie odbył się w dniach 28–31 maja 1992 r. w Kluczkowicach³³. W zlocie, który odbył się pod hasłem „200-lecia ustanowienia Krzyża Virtuti Militari”, uczestniczyli reprezentanci z 5 województw: Bielska-Białej, Krakowa, Lublina, Olsztyna i Siedlec. W ramach zlotu odbył się m.in. konkurs wiedzy „200-lecia ustanowienia Krzyża Virtuti Militari”; konkursy rekreacyjne: przeciągania liny i tor przeszkód oraz program artystyczny. Kolejny, XXVIII OZTW na Lubelszczyźnie odbył się w dniach 27–30 maja 1993 r. pod hasłem „Śladami Powstania Styczniowego”³⁴. Jubileuszowy – XXX OZTW na Lubelszczyźnie został

²⁷ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część IV, b. pag.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ Tamże.

³⁴ Tamże.

zorganizowany w dniach 25–28 maja 1995 r. w Ośrodku Wypoczynkowym „Marina” nad Zalewem Zembrzyckim³⁵. Hasłem przewodnim zlotu było powiązanie turystyki z rodziną i ekologią „Turystyka – Rodzina – Ekologia”. W zlocie uczestniczyło 260 osób z 5 województw: Bielsko-Biała, Lublin, Olsztyn, Piotrków Trybunalski i Włocławek. W ramach zlotu przeprowadzono wycieczkę „metodyczną” po okolicach Zalewu Zembrzyckiego, konkursy wiedzy, prezentacje artystyczne ekip wojewódzkich, wycieczkę po Lublinie, występy zespołów artystycznych. Klasyfikację drużynową zlotu wygrała ekipa z województwa bielsko-bialskiego, przed Piotrkowem Trybunalskim i Lublinem.

Na polu turystyki, w ramach Zrzeszenia LZS działalność prowadziła Centralna Komisja Turystyki Wiejskiej (CKTW). Z jej inicjatywy organizowano corocznie konkurs na „Najlepiej Pracującą Wojewódzką Komisję Turystyki Wiejskiej (WKTW)”³⁶. W kwietniu 1989 r. dokonano podsumowania konkursu za 1988 r. Na konkurs napłynęło 13 sprawozdań. Najwyżej oceniono pracę WKTW w Gdańsku, Poznaniu i Elblągu.

Kolejną imprezą turystyczną rangi ogólnopolskiej był Centralny Zlot Organizatorów i Instruktorów Turystyki Wiejskiej. W Krościenku n. Dunajcem, w dniach 13–16 czerwca 1991 r., odbyła się XVII edycja zlotu³⁷. W ramach imprezy dokonano m. in. podsumowania konkursu kronik WKTW. W konkursie tym zwyciężyło województwo nowosądeckie (za 1990 r.).

Wieloletnią tradycję w działalności KZ LZS posiadał Ogólnopolski Pieszy Zlot Ekologiczny. XV edycja zlotu, pod hasłem „Bory Tucholskie – 2008”, odbyła się w dniach 26–28 września 2008 r. w Tleniu³⁸. Jak czytamy na łamach „Wiadomości Sportowych”: „Do najważniejszych celów zlotu należało: poznanie walorów turystyczno-krajoznawczych Borów Tucholskich, edukacja ekologiczna uczestników zlotu, popularyzacja pieszej turystyki kwalifikowanej wśród mieszkańców wsi, zwłaszcza młodzieży szkolnej”³⁹. W zlocie uczestniczyło 300 osób z 6 województw, w tym 4/5 uczestników zlotu stanowiła młodzież szkolna.

We wrześniu 2012 r. została przeprowadzona XXIV edycja Ogólnopolskiego Rajdu Pieszego „Szlakami kultury, szlakami cystersów” w Pińczowie⁴⁰. Rajd zorganizowano z inicjatywy KZ LZS, jak również Świętokrzyskiego Zrzeszenia LZS. W imprezie w 2012 r. uczestniczyło 71 osób z województw: kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, mazowieckiego i świętokrzyskiego. W ramach rajdu odbyły się konkursy wiedzy nt. o chrześcijaństwie w Polsce, o województwie świętokrzyskim (geografia, przyroda, historia) oraz turystyczny tor przeszkód. W klasyfikacji drużynowej zwyciężył Zespół Szkół Centrum Kształcenia Usta-

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

³⁸ „Wiadomości Sportowe”, listopad 2008, s. 17.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ „Wiadomości Sportowe”, grudzień 2012, s. 13; „Sportowe Wieści” 2012 nr 2/22, s. 11.

wicznego w Chrobrzy (woj. świętokrzyskie); w klasyfikacji województw – świętokrzyskie.

W 2014 r. odbył się XV Ogólnopolski Zlot Turystyczno-Ekologiczny „Szlakiem Nadpilicznym”⁴¹. Przeprowadzony został w dniach 23–25 maja w Ośrodku Wypoczynkowym „Dresso” w Sulejowie, udział w rajdzie wzięło 200 osób z czterech województw: kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, mazowieckiego i świętokrzyskiego. W ramach zlotu obok konkurencji sprawnościowo-rekreacyjnych przeprowadzono konkursy wiedzy „Z ekologią na Ty” oraz nt. walorów przyrodniczych i turystycznych Ziemi Piotrkowskiej.

Począwszy od 1984 r., organizowano Ogólnopolską Olimpiadę Wiedzy Turystyczno-Krajoznawczej Mieszkańców Wsi (OOWTKMW). W pierwszej edycji, w eliminacjach tej imprezy wzięło udział 11 000 osób z 35 województw; w 1985 r. w eliminacjach uczestniczyło 17 660 osób z 35 województw; w 1986 r. – 13 800 z 21 województw; w 1987 r. – 21 200 osób z 30 województw⁴². 3 września 1988 r. odbyły się eliminacje do olimpiady w województwie lubelskim w Starym Lesie k. Lublina⁴³. Zwycięzcami eliminacji w województwie lubelskim zostali Agnieszka Skwarek (Końskowola) i Jacek Filipczak (Trawniki). Finał V OOWTKMW w 1988 r. odbył się w dniach 30 września–2 października w Kielcach⁴⁴. Uczestniczyło w nim 47 osób z 30 województw. Składał się z części praktycznej (marsz na orientację na dystansie 5 km w określonym czasie, tor sprawności fizycznej, udzielenie pierwszej pomocy, określenie odległości wyznaczonych przedmiotów w terenie) i teoretycznej (test krajoznawczy składający się z 60 pytań, dotyczących wiedzy o Norwegii, wiedzy o województwie kieleckim, walorów turystycznych Polski oraz testu topograficznego). Najlepszym uczestnikiem olimpiady został Włodzimierz Ranoszek, wyprzedzając Czesława Sumisławskiego (woj. szczecińskie) i Wojciecha Felińskiego (woj. koszalińskie). Kolejny finał centralny olimpiady odbył się w Poznaniu, w dniach 9–11 listopada 1990 r.⁴⁵ Impreza zgromadziła 47 finalistów z 20 województw. Oprócz tradycyjnych konkurencji praktycznych, rywalizowano w części teoretycznej. Na część teoretyczną tym razem składały się następujące elementy: konkurs wiedzy o krajach Beneluksu (głównie w aspektach historii i kultury), walory turystyczno-krajoznawcze Polski i Wielkopolski. Zwycięzcą olimpiady został reprezentant woj. elbląskiego – Piotr Stec, II miejsce zajął Paweł Dudek (woj. koszalińskie) przed Grzegorzem Lendziem (woj. lubelskie, uczeń II klasy Liceum Ogólnokształcącego w Łęcznej).

W II połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. Olimpiada Wiedzy Turystyczno-Krajoznawczej – w dalszym ciągu – w ramach jednego z punktów programu

⁴¹ „Wiadomości Sportowe”, grudzień 2014, s. 16.

⁴² SAKZLZS, Sprawozdanie na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1984–1987, Warszawa, maj 1988, s. 58.

⁴³ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część IV, b. pag.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

impirezy, corocznie poświęcona była wiedzy o różnych krajach, m.in. w 1996 r. – Austrii, w 1997 r. – Czechom, w 1998 r. – Szwecji⁴⁶. XIII finał centralny OOWTKMW odbył się w dniach 8–10 listopada 1996 r. w Krakowie⁴⁷. W programie finału przewidziano m.in. konkursy wiedzy o walorach turystyczno-krajoznawczych województwa krakowskiego i Polski, konkurs wiedzy o Austrii oraz znajomości topografii. Klasyfikację drużynową zdominowała reprezentacja Krosna, II miejsce zajęli w olimpiadzie reprezentanci Jeleniej Góry, natomiast III – Wałbrzycha. Tradycje OOWTKMW w zakresie konkursu wiedzy na temat wybranego kraju kontynuowane były w latach następnych – m.in. w 2001 r. Hiszpanii, w 2002 r. Portugalii, w 2003 r. Grecji. Finał Centralny OOWTKMW LZS nt. „Polska – Cypr – Unia Europejska” odbył się w dniach 9–11 listopada 2012 r. w Zakopanem⁴⁸.

Młodzież Zrzeszenia LZS uczestniczyła w imprezach turystycznych rangi regionalnej, m.in. uczniowie ZSR w Kluczkowicach (gmina Opole Lubelskie) brali udział w dniu 21 stycznia 1989 r. w Wojewódzkim Rajdzie Narciarskim „Śnieżnym Szlakiem” (woj. lubelskie)⁴⁹. Działacze turystyczni Zrzeszenia LZS z województwa lubelskiego zainicjowali Ogólnopolską Akcję Turystyczną „Szlakiem Oręża Polskiego”⁵⁰. Lublinianie do oceny centralnej zgłosili Rajd Samochodowo-Pieszy na „Porytowe Wzgórze”, zorganizowany przez Wojewódzki Klub Organizatorów Turystyki przy WZ LZS. Akcenty wychowawcze i kształcące były obecne w Wojewódzkim Zlocie Kół i Klubów Turystyczno-Krajoznawczych, zorganizowanym przez WZ LZS Lublin, w dniach 30–31 marca 1996 r. w Ostrowie Lubelskim⁵¹. W trakcie zlotu odbył się rajd pieszy, konkursy wiedzy, zwiedzanie Poleskiego Parku Narodowego. Wzięło w nim udział 40 osób z LZS z Bychawy, Niedrzwicy, Ostrowa Lubelskiego, Puław i Zakrzówka, a także Klubu Turystycznego „Dreptak” oraz członkowie WKTW.

Zrzeszenie LZS było największą organizacją prowadzącą działalność w środowisku wiejskim i małomiasteczkowym. Wśród różnych dziedzin realizowało cele i zadania w zakresie turystyki. W ramach Zrzeszenia LZS prowadzono sekcje turystyczne, organizowano imprezy turystyczne na szczeblu regionalnym, ogólnopolskim, a także międzynarodowym. W działalności turystycznej przywiązywano duże znaczenie do aspektów wychowania i kształcenia młodego pokolenia Polaków. Poprzez imprezy turystyczne realizowano cele wychowawcze, patriotyczne, kształtowano wiedzę o regionie i Polsce, głównie w aspekcie geograficznym, historycznym i ekologicznym, a także o krajach europejskich.

⁴⁶ SAKZLZS, Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 2000, s. 68.

⁴⁷ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część IV, b.pag.

⁴⁸ „Wiadomości Sportowe”, grudzień 2012, s. 13.

⁴⁹ SAWZLZSL, Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część IV, b.pag.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

Wśród imprez turystycznych ogromne znaczenie w wychowaniu i kształtowaniu młodego pokolenia Polaków odegrały cyklicznie organizowane od 1983 r. Złoty Szkoleniowo-Turystyczne Szkół Rolniczych, Leśnych i Spółdzielczych.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Składnica Akt Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe
Składnica Akt Wojewódzkiego Zrzeszenia LZS w Lublinie

II. Źródła drukowane

Kronika Wojewódzkiej Komisji Turystyki Wiejskiej, część I–III; część IV.
Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 2000.
Rada Główna Zrzeszenia LZS, Sprawozdanie z działalności za lata 2000–2003, Warszawa, 14–15 maja 2004.
Rada Główna Krajowego Zrzeszenia LZS, Sprawozdanie z działalności za lata 2004–2007, Warszawa, 17.05.2008.
Rada Główna Krajowego Zrzeszenia LZS, Sprawozdanie z działalności za lata 2008–2011, Warszawa, 26.05.2012.
Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1979–1983, Warszawa, maj 1984.
Sprawozdanie na XI Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za okres 1984–1987, Warszawa, maj 1988.
Sprawozdanie na XIII Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1991–1995. Warszawa 1996.
Sprawozdanie z działalności Krajowego Zrzeszenia LZS w zakresie turystyki z lat 2008–2014.
Sprawozdanie z turystyki za 2012 r. na Plenum Zrzeszenia LZS XII 2012 r.
Sprawozdanie z turystyki za 2013 r. na Plenum Zrzeszenia LZS XII 2013 r.
Sprawozdanie z turystyki za 2014 r. na Plenum Zrzeszenia LZS XII 2014 r.

III. Prasa

„Wiadomości Sportowe” 2008, 2012, 2014.

B. Opracowania

Bakota D., Małolepszy E., Płomiński A., *Sport and tourism in the activities of the Association of Rural Sports Teams in Poland in the years 1975–1989*,

- [w:] *Eстетika tela, telesnosti a sportoveho pohybu*, eds. J. Oborny, F. Seman, Bratislava 2013, s. 23–31.
- Chmiel A., *Turystyka w Polsce w latach 1945–1989*, Warszawa 2007.
- Czaczka P., *Sport na wsi opolskiej w latach 1945–1989*, Opole 2014.
- Drażdzewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe. Powstanie i działalność*, Warszawa 1974.
- Gaj J., *Zarys historii turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*, Poznań 2001.
- Latuszkiewicz B., *Zielone bractwo*, Warszawa 2000.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Stan badań nad dziejami kultury fizycznej i turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1975-2010*, [w:] *Wybrane zagadnienia kultury fizycznej – aktualny stan badań*, red. J. Kwieciński, M. Tomczak, Konin 2012, s. 229–237.
- Małolepszy E., *Rola i znaczenie turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989–2010*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 2, red. T. Drozdek-Małolepsza, J. Rodziewicz-Gruhn, Częstochowa 2011, s. 69–84.
- Małolepszy E., Płomiński A., *Sport i turystyka w działalności Lubuskiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1999–2013. Zarys problematyki*, [w:] *Sport i wychowanie fizyczne w badaniach naukowych. Teoria – praktyce*, red. J. Kwieciński, M. Tomczak, M. Łuczak, Konin 2014, s. 161–171.
- Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wrocław 2004.
- Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1999.

Summary

The Role and Importance of Tourism in Educating Children and Youth in the Activity of the National Association of Rural Sports Teams (after 1975) An Outline of Issues

The aim of the paper has been to present the role and importance of tourism in upbringing and educating children and youth in the activity of the Association of Rural Sports Teams (RST) in Poland after 1975. The Association of RST was the largest organization of physical culture and tourism in Poland in rural and small-town areas. Tourism, next to physical education, sport and physical recreation, was one of the most important areas of the activity. Within the scope of tourism the RST Association organised events at the local, regional and national level. Tourist events included elements of education and upbringing, as well as cultural, sightseeing, patriotic, and recreational threads.

Keywords: Association of Rural Sports Teams, upbringing and education, tourism.